

Barcode. Illustrasjon: PLACEBO EFFECTS AS. Utlånt av DARK Arkitekter AS

Arkitekturspalten:

TANKER OM BARCODE OG RUIN

av Aina Dahle

De store arkitektkonkurransene om utformingen av Oslos bydeler og enkeltbygninger har vist at Oslos politikere har mot til å satse. Jeg er derimot ikke særlig imponert over de samme politikeres evne til å stå strekka, forstå streka.

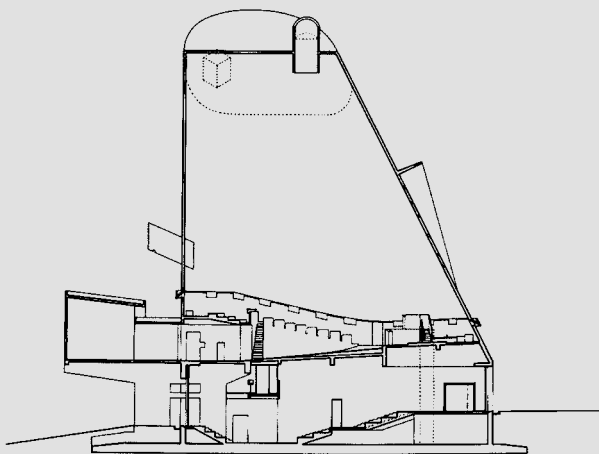
MUR+BETONG fortsetter sin kaleidoskopiske og kommenterende arkitekturspalte – med eller uten faksimiler – med Aina Dahle, professor ved AHO, Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo. Hun er kanskje bedre kjent som Einar Dahle og har i en 20-årsperiode skrevet 80 arkitekturspalter i MUR, er diplomarkitekt fra ETH-Zürich, har egen praksis i Oslo, har vært gjesteprofessor ved RWTH-Aachen, reiser mye og gjerne, maler akvareller og tenker og snakker fritt og høyt; noe blir det aforismer av.

Barcode-episoden – la oss håpe det dreier seg om en episode – viser med all tydelighet at byens politikere mangler utholdenhet. De mangler kort og godt troen på de råd de har fått og betalt for. Byens ledere blir vippt av pinnen fordi en 18-års gammel jente setter i gang en «not in my backyard»-bevegelse og får med seg halve knikkersadelen i Oslo vest og mørkemenn fra Byens fornyelse. Og med hvilken virkning? Skremmende imponerende! Lovlig planlegging basert på stadfestede reguleringsplaner stopper opp. Politikere blir usikre og bringes ut av likevekt og søker råd hos fagfolk som har gått ut på dato og som i stedet for å se fremover, retter baker for smed og blikket bakover. Direktøren i plan- og bygningsetaten får et svare brev med å stå til rette for demokratiske vedtak og en solid faglig vurdering av Bjørvika i forkant av arkitektkonkurran-

sen, under denne og i etterkant. Direktøren burde gis honnør og arbeidsro til viktigere ting enn å trøste politikere og slukke bråtebranner.

Opgaven var å bygge den moderne byen, og det er derfor ganske interessant å se at leserne av en herværende aftenavis på vårparten forsto dette da spørsmålet ble stilt. De valgte selvsagt den originale Barcode. Og grunnene er mange og velfunderte. Av de fire forslagene som verserte i pressen, har originalen den kraften som skal til for å følge opp de gode intensjonene om den dynamiske byen som bygger på åpenhet, synlighet, transparens i alle ledd. Ikke bare fysisk, men like mye psykisk. Man tuller ikke når man skal bygge en moderne, dynamisk by. New York lærte oss om diffundering og transparens. Livet i gatene forsterkes når det bare er gater og hus. Kommunikasjon

Le Corbusier: Saint Pierre, Firminy-Vert, 1972 (ferdig 2007)

og mennesker utgjør dynamikken. Det er lenge siden historien om bakgårds-gjengen i «Gjengen ordner opp» ble spilt på Folketeateret som nettopp lå midt i den bakgården som ikke finnes, men i stedet rommer et vakkert teater vi daglig kan studere grunnrisset av på den norske 100-kronersseddelen. Tenk om vi kunne fylle alle Oslos bakgårder med nyttige rom, ikke kjøpesentre som tar livet fra gatene, byens blodårer.

Det er å håpe at politikerne nå snart avlyser denne merkelig detour om Barcode og kommer seg på sporet, slik at man ikke planlegger et brudd på en reguleringsplan. Oslo har legio eksempler på reguleringsplaner som ikke er gjennomført. Men de er alltid påbegynt! For man planlegger ikke en stopp! Man planlegger i så fall en ny og annerledes reguleringsplan fordi tiden har lært oss noe nytt. Arkitekturen lever i fullendelsen av det ufullendte. Betrachtinger om «obsolescence in architecture» er greit å ty til for å forklare hva som skjedde, men ikke for å forklare hva som skal skje!

Det som er skremmende i kjølvannet av det jeg håper er episoden om Barcode, er hvor lett det er å pulverisere den gode idé. Det er et under at Operaen gjennomføres og nå ser akkurat slik som konkurranseforslaget. Den arkitektoniske ideen, selve grepet, kunne ikke kludres med, kunne ikke forhandles bort eller endres verken av byggherre eller politikere. Man tok den som den var med sine svakheter (for det har den) og sin styrke, som ett stykke arkitektur (riktignok en anakronisme både som gestalt og funksjon). Våre etterkommere vil takke oss for det. På Vestbanen skjedde det motsatte. En svak jury i oppløsning valgte feil prosjekt: Et forhandlingsprosjekt hvis strategi var å være åpen og derfor ubestemmelig. Så ubestemmelig at

politikerne øyeblikkelig så sitt snitt til å kutte høyhus og hotell og omforme både dette og hint slik at det eneste som var igjen etter arkitektkonkurransen var strategien. Synd, for det kunne blitt bra!

Barcode var i ferd med å lide samme skjebne. Strekkodens egenskap er at de er streker av ulik lengde og tykkelse og kan kuttes og strekkes i det uendelig uten å miste egenskapen – det å være en strek. Heldigvis ser det ut til at strekene får beholde sin høyde og sin lengde og at utformingen av det enkelte hus etter ideen får lov til å utfolde seg friere. Strategien har her nemlig en struktur som danner gaterommenes vegger som strekk og repetisjon, både for tverrgatens del og hovedgatens. Og tverrgaten må for all del ikke ende som en blindgate mot sporområdene, men kobles med en gate parallelt med sporene, en gate for barer og restauranter som i San Sebastian, off Nyland avenue.

Og Operaen fortjener et intimt plassrom foran seg. Tomtene foran operaen må bebygges. Ingen park her! Som den gotiske katedral, trenger operaen en tett byev av tunge materialer som sprekker i det man stiger ut på den siste plass og står ansikt til ansikt med «helligdommen». Da først oppleves bygningens storhet. Alt annet er bygging med byggeklosser og fugleperspektiv. Mitt øye befinner seg fortsatt ca 1,70 over fortauet. Mitt blikk går langt. Derfor ser jeg mellom Barcodes slanke lameller og frydes allerede over å se det som reiser seg. Og jeg håper av samme grunn som med Operaen: like høyt helt opp mot øst! Men ikke bare glass og spiler, byens vegger – også når det diffunderer – trenger tyngde som i murstein og betong. Det blir vakre ruiner av slike materialer.

Le Corbusier, Firminy-Vert

Le Corbusiers kirke i Firminy-Vert, Frankrike, er ikke lenger begunstiget med å være ruin. 42 år etter den store mesterens død og 29 år etter byggestoppen, er det blåst liv i ruinen som er blitt til kirken Saint Pierre. Jeg har en rekke ganger ulovlig klatret inn i ruinene sammen med studenter på ekskursjon. Vi har latt oss begeistre over ruinens materiale betong, struktur og ansats til romlige sekvenser og skrånende kirkegulv under åpen himmel.

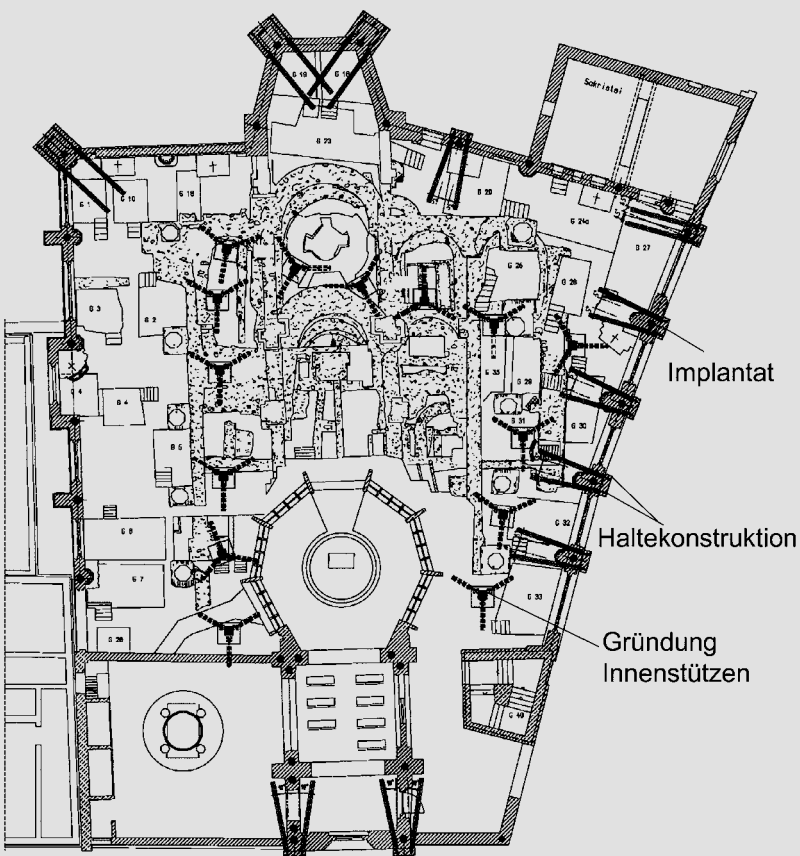
Vi har ikke hatt noe ønske om å se annet enn ruinen og med den tatt til etterretning at kullbyen Firminys politikere (kommunistene) ikke ville ha noen kirke og derfor stoppet byggearbeidene. Og det ble en meget vakker ruin.

Noen ganger ønsker man at ruinene skal forbli som de var, andre ganger ønsker man ingen ruin, men en effektivisering av vedtatte planer, andre ganger bygger man rundt og inne i og oppe på en ruin som i det gamle St. Kolumba i Köln og gleder seg ved det.

Ebertenksomhetens museum Kolumba, Köln, 2007

ARKITEKT: PETER ZUMTHOR

Peter Zumthor bygger oppe på ruinen, ikke ved siden av som Scarpa, Fehn og Schattner, mer som Döllgast.

Til alle tider har man bygget direkte på det bestående og av og til ved det skjult noen spor. Den moderne antikvariske holdning om ikke å røre det bestående er ahistorisk, for det detroniserer vår egen tid. Når byggegruppens spor dekker et tidsspenn på 2000 år med romerske, merovingiske, romanske og gotiske elementer som alle så nær som et madonnabilde ble bombet sønder og sammen i 2. verdenskrig, blir det å stille nytt ved siden av det gamle patetisk.

Her bygger man rett på det bestående og viser ved det hvilke spor som finnes. Da vil deler av ytterveggene

være nytt og gammelt om hverandre. Det bestående vil være mer enn spolier. Men siden dette er et museum hvor «ettertenksomheten» dyrkes, fortelles historien om stedet like mye som handlingene i tiden. Her er kunsten i dialog med stedet, som like meget preges av å ha vært det siste utbom-bete kvartal i Köln som et arkeologisk utgravingsfelt fortsatt. Moderne kunst møter middelalderkunst i intime rom fra 30 til 250 m². Ingen kunsthall som Bregenz, men romlig stillhet som sikrer en levende dialog og hvor hvert utstillingsstykke finner sin plass.

St. Kolumba var den største og mest tradisjonsrike menighet i middelalderbyen til alt ble bombet. Gottfried Böhm tegnet i 1950 et heller miserabelt (til ham å være) sakramentkapell «Madonna in den Trümmern». Den gamle professor la mange kjepper i hjulene for Zumthor underveis. Men nå er feidenes tid forbi, Böhms kapell er integrert med egen inngang fra syd.

Og den 15. september 2007 åpnes dørene for nok et Zumthorhus som vil glede leg og lærd. Da vil man kunne tre inn bak den vakre ytterveggen. Zumthor var på jakt etter et materiale med kvaliteter som man ikke finner hos vanlige handelsvarer verken i stykk eller bulk. I 2001 – det var da gått fire år siden den prestisjetunge konkurransen var avgjort – tegnet han en uregelmessig teglstensvegg bestående av teglsten av hittil ukjente dimensjoner, og man var på leting etter et teglverk som kunne produsere stenen. Det var danske Petersen Tegl som klarte utfordringen, og «Kolumbastenen» så dagens lys: Mursten etter mål. 36–45 mm høy, 90–210 mm bred og trinnløs lengde fra 380–530 mm. Kompaktteglstenen ikke bare understreker veggens horisontalitet, den også muliggjør «filtermurverket» hvor altså lysåpningene er irregulære og derfor ikke danner mønster, men filterfelter som tar inn et helt mytisk lys i de ulike rom innenfor bygningens presise omsluttende vegger. Teglstenen er brent med vektreduserende tilslag som øker isolasjonsverdi og forbedrer de alt gode akustiske egenskapene.

*Kilde: Div. studieturer
Foto: Aina Dahle*

Det nye skuespilhus København, 2007

ARKITEKT: LUNDGAARD & TRANBERG, KÖBENHAVN

Ytterst på kaia, kragende utover kanalen der Oslofergen la til i gamle dager, ligger det nye skuespilhus og tilhører i like stor grad byens kvadratur bakover som det nye kulturbeltet, hvor den stillferdig setter operaen på plass.

Vestibylene henvender seg mot vannet. Bakveggen med mørk «Kolumbasten» er en del av den omkransende vegg som omslut-

ter publikumssalong, saler, scene, bakscene og verksteder. Veggene er både inne og ute, men det mest overraskende er at den også er «brettet» inn i publikumssalongen nettopp på grunn av sine akustiske egenskaper. I tillegg til åpne stussfuger er skiftgangene rykket ut og inn fra normalt liv, alt i samsvar med de akustiske beregninger.

Toppetasjen inneholder administrasjon, garderober, personalrom, kantine m.m. og er utvendig kledd med glass og solcellepaneler. Toppetasjen har etasjehøye ståldragere som utgjør hovedbæringen over sal, scene, bakscene og vestibyle.

Kilde: Studietur

Foto: Ole Krokstrand og Aina Dahle

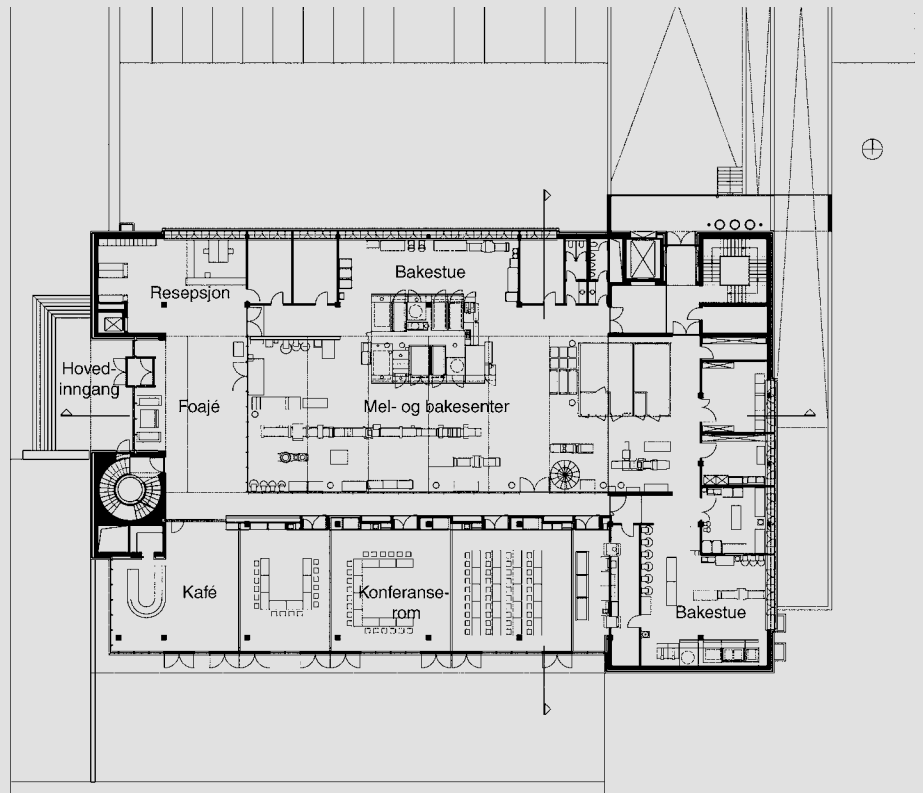
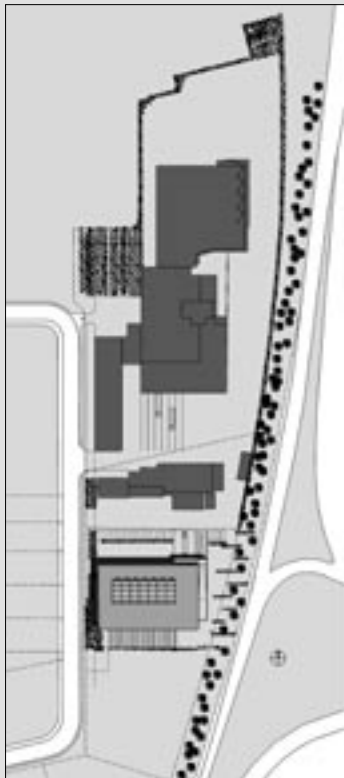
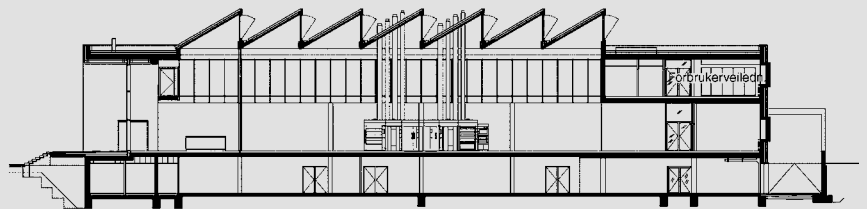

Fra nord-vest

Bakeri; Martin Brauns Bakeriforum Hannover, 2007

ARKITEKT: ACKERMANN & RAFF, TÜBINGEN

Fra nord-øst

Teglstein heter på tysk Ziegel eller Backstein. Backen betyr å bake, altså er bakesten. Selvsagt bygger man et bakeri med bakesten. Teglpiper var kjennetegnet på bakeriene i byene våre.

Ildsted og avgass er av annet slag i dag. Den røde teglstenen omhyller det moderne industrianlegget på en rasjonell måte, samtidig som den skjuler de to etasjes høye rytterlysene.

Egentlig er dette Oetker-konsernets bakemiddelsenter med forskning og utvikling samt kurs- og kundesenter med seminarrom. Men midt i senteret befinner det seg en 400 m² stor bakestue i glass med moderne eltemaskiner og 20 Edelstahl-ovner. Det er i dette spenningsfeltet mellom håndverkstradisjon og industriell tilvirkning at teglen spiller en viktig rolle som kontrast til stål og glass. Men selv teglen er industrielt fremstilt som store elementer hengt utenpå 30 cm betongvegger utvendig isolert på vanlig måte. Meander-dilatasjonsfuger krever like fullt håndverksmessig presisjon slik at riktig sten er på riktig sted når alt heises på plass.

Kilde: Arkitekten
Foto: Arkitekten

Kunstmuseum Vaduz, Lichtenstein, 2003

ARKITEKT: CHRISTIAN KEREZ / MORGER & DEGEL, ZÜRICH/BASEL

Et ekstremt presist betongparallellepiped fyller hele tomten mellom den nedre hovedgaten og det øvre fotgjengerstrøket. Den ene langsiden henvender seg til en parkeringsplass og et smug. Motsatte langvegg er med på å definere et smalt trappesmug som kommer opp på en godt proporsjonert plass. Målene er 60 x 24 x 15 meter, betongveggen er 40 cm tykk og svever over glassfeltene, tilsynel-

tende. 10 x 10 cm mantlete stålsøyler bærer, men hjørnene er søylefrie, så her bærer betongen. Glass og betongoverflate ligger i samme liv.

Vifteplanen roterer rundt saksetrappene. Hovedtrappen fører deg fra inngangshallen og opp til hovedetasjen. Velger man en annen rute, til siden, finner man en mindre rettløpstrapp som bringer deg opp til samme plan, men på et helt annet sted. Uten mulig-

het til å kontrollere retning og bevegelse. I slike museer må man stole på arkitekt og kurator.

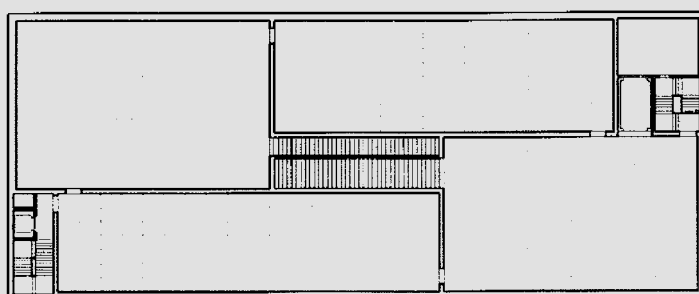
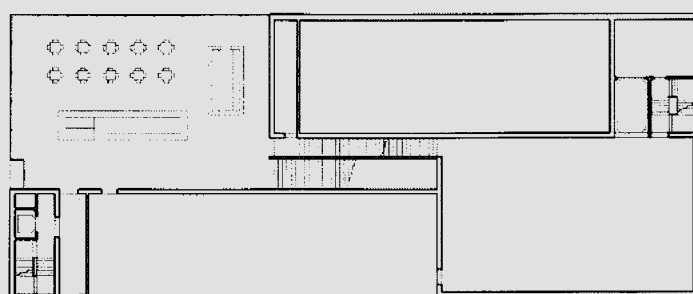
Betongoverflaten er slipt, polert og impregnert. Historien forteller om et italiensk team på 15 mann med hver sin Black&Decker i dager uten tall. Tett inn på er den blanke overflaten utgrunnelig dyp med tilslag av sort og grønn basalt. Betongen er innfarget sort med flyveaske. Betongen ble pro-

dusert på stedet for å ha kontroll over prosess og tilslag uansett vær. Det finnes ingen svinn- eller bevegelsesfuger. Det ble gjort utallige forsøk og brukt nesten 7,5 millioner kroner for å finne frem til metoden som gjorde konstruksjonen mulig.

Kilde: Studietur m/studenter fra AHO våren 2007

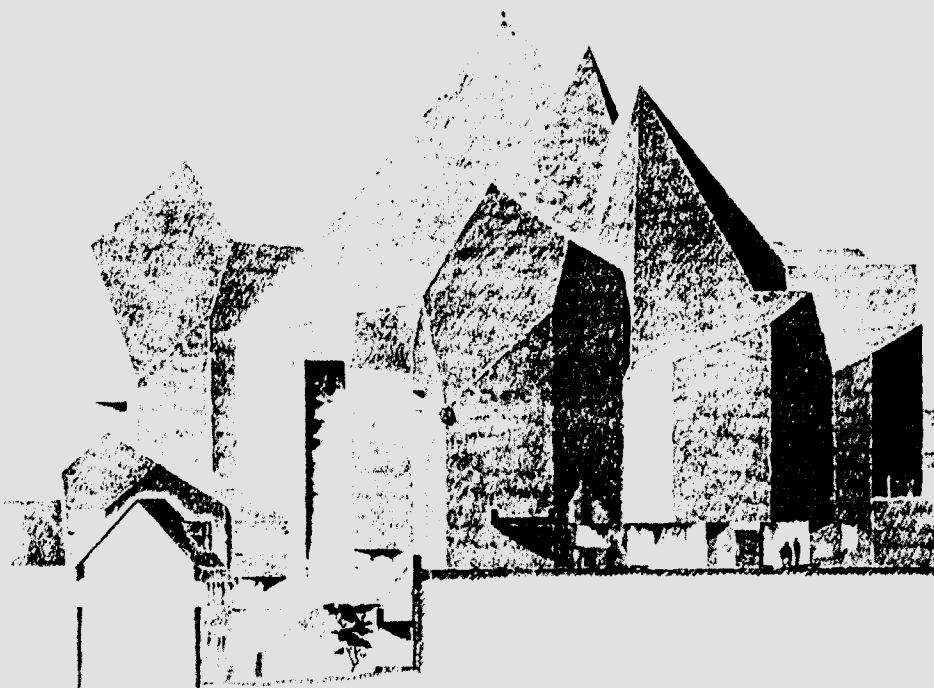
Foto: Informasjonspartner

Pilegrimskirken i Neviges Nordrhein-Westfalen, Tyskland, 1968

ARKITEKT: GOTTFRIED BÖHM

I berglandskapet øst for Rhinen og syd for Ruhr, ligger valfartsbyen Neviges. Midt mellom Essen og Wuppertal, byen som ikke ble bombet og derfor kan fremvise sin 100 år gamle svevebane over elven Wupper og berlinerbygårder som minner om Oslo.

Husene i denne delen av Tyskland – Bergisches Land – er ofte bygget med vegger av tre kledd med skifer som taket. Pilegrimskirken er selv et stykke av berget, et fjellmassiv i betong støpt på stedet som en stor og takket klump, råbetong i vegger ute som inne, råbetong i taket ute som inne.

Fra en forlass med menighetskontorer og barnehage stiger man inn i det mørke fjellet. Det tar tid før adaptasjonen gjør deg seende. Men lenge før det har du luktet røkelse og

kjent rommets størrelse og intimitet og det varme lys som filtreres gjennom glassmaleriene omgitt av mørke. Etter hvert trer detaljene frem, galleriene til høyre, den nedsenkede krypten til venstre og kapellet bak deg, også til venstre. Egentlig har du trådt inn i en by med plasser, men også benker. Gatelys er det også. De gir akkurat lys nok til fot og salmebok.

Slanke betongpillarer strekker seg opp for å bære taket som ligger i halvmørke. Lyset konsentrerer seg nå om steder der sakramentene forvaltes. Kirken er stor nok til å bli nettopp som en by, du kan velge om du vil være anonym eller tre frem og delta i gudstjenesten. Det er godt med kirker som har rom for oss på bakerste benk, også når du valfarter.

Skisser: Arkitekten
Foto: Aina Dahle

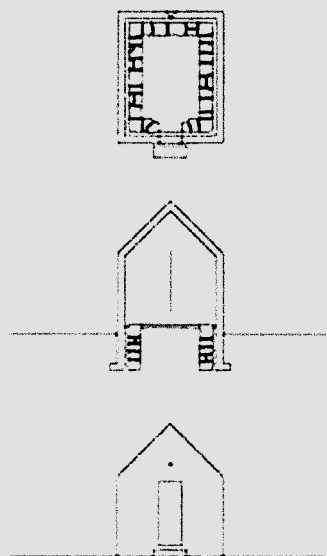

Kapell St. Nepomuk
Oberrealta, Graubünden, Sveits
1994

ARKITEKT: RUDOLF FONTANA & PARTNER, DOMAT/EMS
MEDARB.: CHRISTIAN KEREZ OG PAUL CAMENISCH

Denstensatt borden i gulvet er ingen bord, men avtrykket av grunnmuren til kapellet som engang sto her

Monumental. Entydig. Allikevel forvirrende. Fordi man ikke med først blick forstår hva man ser. En betongkonstruksjon, ja vel. Ingen dør, kun en åpning med et lite kors over, ja vel. En vertikal sliss i motsatt side, ja vel. I gulvet en stensatt bord som følger veggene. For øvrig støp. Men det var ingen bord. Det er fotavtrykket av grunnmuren til kapellet som engang sto der, men som ingen tok vare på og som derfor ble til ruin.

Det opprinnelige kapellet var viet St. Nepomuk som fra sitt punkt ytterst på kanten av skrenten som fører ned i dalbunnen der den delen av Rhinen som heter Bak-rhinen (Hinterreihn) renner. Den hellige Nepomuk som bevarer de veifarende over broer og elver og stryk hadde som oppgave å beskytte dalen mot oversvømmelser.

Etter reguleringen av Rhinen mistet kapellet sin betydning og forfalt.

Det som lokalbefolkningen har latt bygge er i virkeligheten ikke et kapell, men et minne om et sådant. Gjennom en slik «gjenreisning» revitaliseres stedet i bevisstheten.

Støpt i betong uten detaljer, uten formidling mellom engen utenfor og gulvet inne, forblir dette byggverk en blanding av noe man kjenner og abstraksjon av det samme. Det er dette som forvirrer. Og helt til du står der en vakker dag, aner du egentlig ikke husets dimensjoner. Men slik er det jo med steder: de er gjenkjennelige, men ikke alltid i angitt størrelse!

Kilde: Studietur m/studentene fra AHO våren 2007. Foto: Søren Brandt og Sara Maria Hagerup Billing

